

Απαντήσεις Πανελλήνιες 2017 Αρχαία Ελληνικά Ανθρωπιστικές Σπουδές

Τομέας Αρχαίων Ελληνικών "ρούλα μακρή"

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΙΟΥΝΙΟΥ 2017 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο
Πλάτωνος, Πρωταγόρας 322d-323c

- A 1.** Στις άλλες, δηλαδή, ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία, όμως, δεν είναι, ή τον περιγελούν ή θυμώνουν και οι συγγενείς του, πλησιάζοντάς τον, τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός· στη δικαιοσύνη, όμως, και στην άλλη πολιτική αρετή ακόμα και αν γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς άλλους, πράγμα το οποίο θεωρούσαν σε εκείνη την περίπτωση ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει, δηλαδή, την αλήθεια, σε αυτή την περίπτωση, όμως, (το θεωρούν) τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, αλλιώς (λένε ότι) είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι είναι δίκαιος· γιατί είναι αναγκαίο ο καθένας χωρίς εξαίρεση με αυτόν τον τρόπο να συμμετέχει σ' αυτή, αλλιώς (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται μεταξύ των ανθρώπων.
- B 1.** Στο επιμύθιό του ο Πρωταγόρας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική αρετή είναι καθολική, γιατί διαφορετικά δεν θα ήταν δυνατή η ύπαρξη πόλεων. Γι' αυτό και ο σοφιστής συμφωνεί με την παρατήρηση του Σωκράτη σχετικά με τη συνήθεια των Αθηναίων να δέχονται στις δημόσιες συνελεύσεις τη γνώμη όλων των πολιτών, όταν τα θέματα συζήτησης είναι πολιτικά. Τον καθολικό χαρακτήρα της πολιτικής αρετής ως ανθρωπίνης ιδιότητας επιβεβαιώνει ο σοφιστής στη δεύτερη παράγραφο του πρωτότυπου κειμένου. Ο Πρωταγόρας θα χρησιμοποιήσει μια εμπειρική απόδειξη και με την παράθεση τεκμηρίων («τόδε αὐ λαβέ τεκμήριον») που αντλεί από την κοινωνική ζωή των συγχρόνων του, θα προσπαθήσει να αποδείξει ότι οι απόψεις του είναι καθολικής αποδοχής.
- Προτάσσοντας την αποδεικτέα θέση («ἴνα δε μή οἴη... λαβέ τεκμήριον»), ο σοφιστής θέλει να αποδείξει ότι η πολιτική αρετή, στα μέρη της οποίας προσθέτει εδώ και τη δικαιοσύνη, είναι κοινή ιδιότητα όλων των πολιτών.
- Προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης προς τους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, και το δεύτερο στη στάση της απέναντι στον πολίτη και τη σχέση του με τη δικαιοσύνη.
- Η κοινή γνώμη απορρίπτει αυστηρά την ανειλικρινή δήλωση ενός πολίτη, ο οποίος ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις σε μια τέχνη, ενώ στην πραγματικότητα δεν έχει.
- Αντίθετα στην περίπτωση της πολιτικής αρετής, θεωρείται αδιανόητο να υποστηρίζει κάποιος ότι δεν κατέχει ούτε στο ελάχιστο την πολιτική αρετή. Η

διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μία και στην άλλη περίπτωση είναι, για τον Πρωταγόρα, επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της αρετής.

Ο συλλογισμός του Πρωταγόρα σχετικά με την καθολικότητα της πολιτικής αρετής παρουσιάζει κάποιες αδυναμίες. Στις προκειμένες που χρησιμοποιούνται υπάρχουν οι ρηματικοί τύποι «δεῖν» και «ἀναγκαῖον», εξαιτίας των οποίων προσδίδεται στη συλλογιστική πορεία δεοντολογικός χαρακτήρας. Ο σοφιστής δεν αποδεικνύει ότι η πολιτική αρετή είναι κοινή ιδιότητα όλων των πολιτών, αλλά ότι πρέπει να είναι, προκειμένου να λειτουργεί εύρυθμα μια πόλη.

Ειδικότερα, το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευθεί και ως εξής: α) ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη από την άδικη πράξη. Αυτό σημαίνει ότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη της αδικίας. Άρα, δεν θα πει αλήθεια, αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος.

β) το να ομολογεί κάποιος δημόσια την αλήθεια, ότι δηλαδή είναι άδικος, θεωρείται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του.

Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **είναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

B 2. Στο χωρίο «ἐν δε δικαιοσύνῃ... ἐνταῦθα μανίαν» ο Πρωταγόρας εκθέτει το δεύτερο παράδειγμα της εμπειρικής του απόδειξης σχετικά με την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

Ο σοφιστής υποστηρίζει ότι ο πολίτης που θα δηλώσει ότι δεν κατέχει ούτε στο ελάχιστο την πολιτική αρετή, αντιμετωπίζεται από τους συμπολίτες του ως παράφρων. Το να ομολογεί, λοιπόν, κάποιος δημόσια ότι είναι άδικος θεωρείται παραφροσύνη, γιατί με τη δήλωσή του αυτή θέτει τον εαυτό του εκτός πολιτικής κοινωνίας, καθιστώντας επισφαλής, αν όχι αδύνατη, την επιβίωσή του, αφού η πολιτική αρετή θεωρείται σύμφυτη με την ανθρώπινη υπόσταση, εφόσον χάρη σε αυτή διασφαλίζεται η ύπαρξη πόλεων και κατ' επέκταση η ανθρώπινη ζωή.

Επομένως, η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας είτε είναι δίκαιος είτε όχι πρέπει να υποστηρίζει ότι είναι, γιατί σε διαφορετική περίπτωση θα υποστεί ποινές, θα περιθωριοποιηθεί και θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του.

B 3. Στο πλαίσιο του μύθου, ο Πρωταγόρας έχει αναπτύξει τις σκέψεις του, σχετικά με την καθολικότητα της πολιτικής αρετής ως ανθρώπινης ιδιότητας, και στο σημείο αυτό απευθυνόμενος με αυτοπεποίθηση στο Σωκράτη, («οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες,...») εξηγεί τη στάση των Αθηναίων, όταν στις δημόσιες

συνελεύσεις τους αποδέχονται λίγους και ειδικούς να εκφέρουν άποψη για τεχνικά ζητήματα («ολίγοις μετεῖναι συμβουλῆς») αλλά όλους να εκφράζουν τις πολιτικές τους απόψεις. Άλλωστε, στην αθηναϊκή δημοκρατία αναγνωριζόταν σε κάθε πολίτη το δικαίωμα της ισηγορίας.

Για τον σοφιστή όμως, η στάση αυτή δικαιολογείται απόλυτα από το γεγονός ότι η πολιτική αρετή είναι μεν καθολική ιδιότητα, υπάρχει όμως ως προδιάθεση και κάθε άνθρωπος πρέπει να έχει έστω και στο ελάχιστο μερίδιο σε αυτή («προσηκόν ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς»). Η άποψη αυτή, βέβαια, δεν αναιρεί το διδακτό χαρακτήρα της αρετής κάτι που νομιμοποιεί και τον ίδιο τον Πρωταγόρα ως δάσκαλό της.

Σύμφωνα με τα δεδομένα του μεταφρασμένου αποσπάσματος, την ίδια άποψη περί καθολικότητας της πολιτικής αρετής εκφράζει και ο Σωκράτης αλλά την ερμηνεύει διαφορετικά («είναι προφανές... κάτι που δε διδάσκεται»).

Για εκείνον η συμμετοχή για παράδειγμα του οικοδόμου, του ναυτικού ή του σιδερά σε μια συζήτηση για πολιτικά ζητήματα χρησιμοποιείται ως απόδειξη ότι η πολιτική αρετή δε διδάσκεται. Σε αντίθεση με τον καταμερισμό που υφίσταται σε άλλες τεχνικές δεξιότητες, η πολιτική αρετή δεν μπορεί να συμπεριληφθεί σε αυτόν, αφού αποτελεί καθολική ιδιότητα των ανθρώπων.

Γνωρίζουμε, βέβαια, ότι ο Σωκράτης, διατυπώνοντας την άποψη αυτή, προσποιείται, για να αναγκάσει τον Πρωταγόρα να αποδείξει την ορθότητα της θέσης του σχετικά με τη δυνατότητα διδασκαλίας της πολιτικής αρετής από τον ίδιο και τους σοφιστές γενικά. Άλλωστε, ο φιλόσοφος θεμελίωσε τη διδασκαλία του στη γενική αρχή ότι «η αρετή είναι γνώση».

- B4.** α. Σωστό
β. Λάθος
γ. Σωστό
δ. Σωστό
ε. Λάθος

- B5. α.** ἴωσιν → εισιτήριο
δει → ένδεια
ἀνέχονται → έξη
ειδῶσιν → συνείδηση

- B5. β.**
- Ο απερχόμενος Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξυμνήθηκε από τον Τύπο για τις αρετές του χαρακτήρα του.
 - Υπήρχαν σοβαροί ιατρικοί λόγοι που επιτάχυναν τη νοσηλεία του.
 - Το πνευματικό κέντρο του δήμου μας έχει οργανώσει σεμινάρια δημιουργικής γραφής.

Αδίδακτο κείμενο
Ισοκράτους, Φίλιππος, 26-27 (έκδ. Teubner)

- Γ1. Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και τη φήμη του ρήτορα και τη φωνή του και τις μεταβολές που παρατηρούνται στο ρητορικό λόγο, ακόμα όμως (όταν στερηθεί) την επικαιρότητα και τη φροντίδα του να γίνει πράξη και (όταν) δεν υπάρχει τίποτε που να συμβοηθά και να συντελεί στο να πείθει, αλλά όταν ο λόγος στερηθεί και απογυμνωθεί από όλα ανεξαιρέτως τα προαναφερθέντα, και αν κάποιος τον διαβάσει χωρίς πειστικότητα και χωρίς να δηλώνει καμία εσωτερική διάθεση αλλά σαν να απαριθμεί, εύλογα, νομίζω, δίνει την εντύπωση στους ακροατές ότι είναι ασήμαντος. Αυτά ακριβώς είναι δυνατόν να βλάψουν προπάντων και αυτόν (το λόγο) που τώρα παρουσιάζεται και να τον κάνουν να φαίνεται κατώτερος.
- Γ2. ανάγνωθι
ἀπαριθμοῖεν
ἀκούσεσθαι
μάλα
φανῆτε
- Γ2. β. τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται.
- Γ3. α. τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ρήμα «ἀποστερηθῆ»
τῶν προειρημένων: ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο επίθετο «ἔρημος»
γυμνός: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο «ὁ λόγος» μέσω του ρήματος «γένηται»
εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα «δοκεῖ»
τοῖς ἀκούουσιν: ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο ρήμα «δοκεῖ»
- Γ3. β. «Ἄπερ καὶ τὸν νῦν ἐπιδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάψει»: Κύρια πρόταση κρίσεως και επαυξημένη, καθώς η αναφορική αντωνυμία βρίσκεται μετά από ισχυρό σημείο στίξης και δεν υπάρχει άλλη κύρια πρόταση στην ίδια περίοδο λόγου.
ἄπερ: υποκείμενο στο ρήμα «ἂν βλάψει», αττική σύνταξη
τὸν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή ως αντικείμενο στο ρήμα «ἂν βλάψει»
φαυλότερον: κατηγορούμενο στο εννοούμενο υποκείμενο του «φαίνεσθαι», «τὸν λόγον» μέσω του συνδετικού τύπου «φαίνεσθαι».
φαίνεσθαι: ἀναρθρο τελικό ἀπαρέμφατο, αντικείμενο του ρήματος «(ἂν) ποιήσειεν», ετεροπροσωπία, υποκείμενο του εννοούμενο «τὸν λόγον». *

*εναλλακτικά: ἀναρθρο τελικό ἀπαρέμφατο του σκοπού ή του αποτελέσματος στο ρήμα «(ἂν) ποιήσειεν».